

Драгана ПЕЈОВИЋ

Универзитет у Новом Саду, Центар за родне студије, Србија

ДРУШТВЕНА (НЕ)МОЋ ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈИ У ДРЖАВАМА БАЛКАНА

Dragana PEJOVIĆ

University of Novi Sad, Serbia

SOCIAL POWER(LESSNESS) OF WOMEN IN PROSTITUTION IN THE BALKAN STATES

The overwhelming view of prostitution as a socially unacceptable behaviour and a phenomenon demolishing social values has brought about a negative social stance towards women in prostitution throughout the Balkan states. Linking prostitution to various forms of criminality has contributed to the fact that prostitution within the Balkan region is studied from a primarily criminal legal aspect, while women engaging in prostitution are seen as persons of deviant behaviour. Prostitution is a complex social phenomenon, therefore analysing it from only a criminal legal aspect is one-sided and insufficient for its full comprehension – gender, historic and sociological aspects are essential in order not to view prostitution as a mere criminal activity.

Before engaging in the analysis of prostitution and the position of women in prostitution from a gender aspect, it is inevitable to look into the legislation, which governs this domain. The objects of this research are the laws, which regulate prostitution in three neighbouring countries of the Balkans – the Republic of Serbia, the Republic of Montenegro and the Republic of Croatia.

Apart from the legal rimes of the aforementioned states, the analysis will also focus on the legislation of the Netherlands, as a jurisdiction, which has legalized prostitution, and of Sweden, as a state, which has decriminalized and regulated prostitution in a unique way. The objective of the present paper is to present prostitution from a gender perspective, with a special focus on the degree to which the laws of Balkan states are affecting the gender aspect of prostitution, as well as the overall position of women in prostitution in the Balkan region.

Keywords: Balkan states, the position of women in prostitution, misdemeanour laws, prostitution, gender perspective.

УВОД

Положај жена у проституцији је кроз историју био подложен променама. У древној Грчкој и Риму поједине категорије жена у проституцији уживале су поштовање и изузетно висок статус у друштву. Данас, жене у проституцији се налазе на маргини друштва, док се њихов правни положај разликује од државе до државе, у зависности од усвојеног законског модела којим је регулисана проституција.

У балканским државама чија су законодавства одабрана да буду приказана и анализирана у овом раду, у Републици Србији, Републици Хрватској и Републици Црној Гори, на снази је прохибиционалистички модел регулисања проституције. Приликом анализе законских текстова наведених држава биће коришћен нормативно правни и упоредно правни метод.

Пре анализе законских прописа којима је регулисана проституција у одабраним балканским државама, потребно је направити разлику између жена које су добровољно у проституцији и оних које се проституцијом баве под присилом. Добровољно бављење проституцијом се само условно може схватити као добровољно, оно је преваходно проузроковано нуждом да се дође до средстава за основне животне потребе. У раду ће се анализирати само законски прописи у односу на жене које су „добровољно“ у проституцији, пошто присиљавање на пружање сексуалних услуга представља кривично дело трговине људима према кривичном законодавству Републике Србије, Републике Хрватске и Републике Црне Горе¹.

Управо је сузбијање сексуалне експлоатације био један од кључних разлога да многе европске државе, међу којима су Шведска и Холандија (чија законодавства су такође предмет анализе овог рада), измене законску регулативу у области проституције. Шведска је то учинила доношењем Закона о забрани куповине сексуалних услуга², који је ступио на снагу 1. јануара 1999. године. Овај закон прописује кажњавање купаца сексуалних услуга. Холандија се определила за потпуно другачије решење, те је 2000. године легализовала проституцију.

1. ЗАКОНСКО РЕГУЛИСАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА БАЛКАНА

1.1. Законско регулисање проституције у Републици Србији

У Републици Србији је почетком 2016. године ступио на снагу нов Закон о јавном реду и миру (Службени гласник РС, бр.6/2016) према коме санкционисању подлежу особе које се одају проституцији, као и особе које користе услуге проституције³. До доношења новог закона, санкционисању су подлегале само особе које се одају проституцији, што значи да је законодавац најзад препознао кориснике као равноправне учеснике у проституцији. Међутим, иако је прописано кажњавање корисника услуга проституције, законска формулација омогућава њихово санкционисање једино ако буду ухваћени у извршењу овог

¹ Видети: чл. 388 ст. 1 Кривичног законика Републике Србије (Сл. Гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012 и 104/2013), члан 444 Кривичног законика Црне Горе, (Службени лист Црне Горе, бр. 64/2011), чл.106 Казненог закона Републике Хрватске.

² The Act Prohibiting the Purchase of Sexual Services.

³ Члан 16, став 1 Закона о јавном реду и миру Републике Србије.

прекршаја. Из овог разлога се не може очекивати да ће корисници бити кажњавани у истој мери као пружаоци сексуалне услуге, што значи да ће се и даље у највећем броју случајева кажњавати жене у проституцији. Новим законом прописане су изузетно високе новчане казне за учеснике у проституцији⁴, које жене у проституцији сигурно неће моћи да плате, те ће им новчане казне бити претваране у казну затвора.

Закључак је да је законодавац остао доследан прохибиционистичком моделу регулисања проституције, који има за циљ сузбијање проституције. Међутим, према резултатима најновијег истраживања које је спроведено током 2013. године на територији Аутономне Покрајине Војводине,⁵ прохибиционистички модел регулисања проституције не даје очекиване резултате. Резултат спроведеног истраживања је да се 80% жена након кажњавања враћа пружању сексуалних услуга (Стојаковић, Петровић-Ранитовић 2013: 52). Овај резултат показује да жене у проституцији не виде своју будућност ван проституције, што показује да се држава мора окренути превентивним мерама у циљу сузбијања проституције.

1.2. Законско регулисање проституције у Републици Црној Гори

Проституција је у Републици Црној Гори уређена Законом о јавном реду и миру („Службени лист Црне Горе”, бр. 64/2011). Закон прописује да ће се казнити особа која се на јавном месту одаје проституцији или се бави радњама које подстичу на проституцију⁶.

Закон о јавном реду и миру Републике Црне Горе, прописује прекршајну одговорност за бављење радњама које подстичу на проституцију, што представља шири круг радњи везаних за проституцију него у српском закону, који поред лица која се одају проституцији и корисника услуга проституције, санкционише и лица која уступају просторије ради бављења проституцијом. Црна Гора се као и Србија определила за прохибиционистички модел регулисања проституције, али за разлику од српског закона, не садржи одредбе којима се санкционишу купци сексуалних услуга.

1.3. Законско регулисање проституције у Републици Хрватској

Законом о прекршајима против јавног реда и мира Републике Хрватске бављење проституцијом се санкционише као прекршај⁷. Прекршајна одговорност

⁴ За одавање проституцији, коришћење услуге проституције или уступање просторија ради проституције прописана је новчана казна од 50.000 до 150.000 динара или казна затвора од 30 до 60 дана. Цена сексуалне услуге у уличној проституцији је 1.500 динара.

⁵ Аутономна Покрајина Војводина је аутономна покрајина у саставу Републике Србије.

⁶ Члан 27 Закона о јавном реду и миру Црне Горе.

⁷ Чланак 12 Закон о прекршајима против јавног реда и мира Републике Хрватске.

предвиђена је и за оног ко допушта да се у његовим просторијама врши блудничење или ко омогућава или на други начин помаже вршење проституције⁸. Из наведених одредби се закључује да ни хрватски закон није предвидео прекршајну одговорност за кориснике сексуалних услуга као учеснике у проституцији.

Хрватски закон о јавном реду и миру је последње измене претрпео још 1994. године, а казне су изражене у противвредности немачких марака, валуте која је ван употребе већ више од једне деценије, што јасно показује незаинтересованост власти за доношење новог или измену постојећег закона.

Пред улазак Републике Хрватске у Еврпоску унију, 2012. године, представљен је предлог новог Закона о прекршајима против јавног реда и мира⁹.

Значајна новина у овом предлогу је што се мења однос законодавца према корисницима сексуалних услуга, односно законодавац препознаје одговорност корисника, те их назива „кључним судионицима проституције“. У предлогу Закона о прекршајима против јавног реда и мира санкционише се особа која на јавном месту понуди сексуалне услуге за новчану или другу корист, али и особа која у својству корисника од те особе затражи сексуалне услуге за новчану или другу корист¹⁰. Такође, санкционисању подлеже особа која пружи сексуалне услуге за новчану или другу корист, као и особа која те услуге користи и плаћа, а не захтева се да је прекршај почињен на јавном месту¹¹.

У образложењу предложеног решења наводи се да сада основно обележје овог прекршаја није одавање проституцији у смислу понављања пружања сексуалних услуга уз наплату, јер је то у пракси било доказиво, него је за извршење прекршаја довољно и једнократно пружање сексуалних услуга уз наплату, што се односи и на кориснике тих услуга. Као циљ предложених мера наводи се сузбијање проституције. Предлагачи сматрају да ће се то најбоље постићи кажњавањем и корисника услуга јер ће се они тако одвратити од тражења услуга у проституцији. Значајна је новина што се препознаје одговорност корисника, а недостатак предложеног решења је што и даље постоји одговорност особа које се одају проституцији.

2. ЗАКОНСКО РЕГУЛИСАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ШВЕДСКОЈ

У Шведској је 1. 1. 1999. године ступио на снагу Закон о забрани куповине сексуалних услуга, којим је забрањена куповина сексуалних услуга. Пре него што је донет овај закон, проституција је била легализована, а купци сексуалних услуга се нису кажњавали. Шведска је прва држава која је оваквим законским решењем одлучила да се бори против проституције.

⁸ Чланак 7, Закон о прекршајима против јавног реда и мира Републике Хрватске.

⁹ Видети: www.sabor.hr/fgs.axd?id=21935.

¹⁰ Чланак 12, став 1 Предлога Закона о прекршајима против јавног реда и мира.

¹¹ Чланак 12, став 2 Предлога Закона о прекршајима против јавног реда и мира.

Како је наведено у Извештају шведске владе¹², промени законског регулисања проституције претходила су озбиљна истраживања, која су допринела да у Шведској буде препознато да проституција припада родној проблематици, односно да су жене, које се најчешће баве проституцијом, вишеструко дискриминисане у односу на мушкарце као најчешће кориснике, купце сексуалних услуга, који остају невидљиви.

У извештају се наводи да је законско решење донело позитивне резултате. Улична проституција смањена је за 50%. Међутим, бележи се пораст контаката путем интернета ради проституције, мада нема информација од људи који раде на терену да је порасла „затворена“ проституција. Осим тога, направљени су посебни програми за помоћ женама у проституцији којима се оне подстичу на излазак из проституције.

Општи закључак је да позитиван резултат даје промењена законодавна политика која је имала за циљ сузбијање проституције, али и помоћ женама у проституцији.

3. ЗАКОНСКО РЕГУЛИСАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ХОЛАНДИЈИ

Холандија је 2000. године легализовала¹³ проституцију, тј. обезбедила је особама које се добровољно баве проституцијом право на рад и социјалну сигурност. Легализацијом проституције омогућено је женама у проституцији да закључе уговоре о раду са борделима који имају лиценцу за рад. Холандија је доношњем оваковог закона хтела да заштити особе које се баве проституцијом, смањи број страних држављана који се баве проституцијом, а нелегално бораве у Холандији и прекине везе између проституције и криминала¹⁴. Недостатак овог законског решења је што је легално бављење проституцијом омогућено само држављанима ЕУ, а управо највећи број жена и мушкараца у проституцији потиче из земаља које нису чланице ЕУ. Ово законско решење ипак није дало очекиване резултате. Мало жена је закључило уговоре о раду са борделима и пријавило се за осигурање, а жене у проституцији које потичу из земаља које нису чланице ЕУ наставиле су да се баве проституцијом, али су сада препуштене организованим криминалним групама. Велики проблем је што је

¹² Swedish Government Report (2010), Evaluation of the Prohibition of the Purchase of Sexual Services 199-2008, (SOU 2010:49).

¹³ Проституција никада није била противзаконита у Холандији. Законска забрана се односила на борделе и подвођење, међутим, дана 01. октобра 2000. године брисана је одредба из Кривичног закона којом су били забрањени бордели и подвођење. Више видети: Dutch Ministry of Foreign Affairs (2012) Dutch Policy on Prostitution. Questions and Answers. (стр.4):

http://www.minbuza.nl/binaries/content/assets/minbuza/en/import/en/you_and_the_netherlands/about_the_netherlands/ethical_issues/faq-prostitutie-pdf—engels.pdf-2012.pdf

¹⁴ Исто.

локалним самоуправама препуштено да донесу прописе којима ће бити уређена проституција, а што оне нису учиниле¹⁵.

ЗАКЉУЧАК

Закон о јавном реду и миру Републике Србије који је ступио на снагу почетком 2016. године прописивањем прекршајне одговорности за све учеснике у проституцији само је формално, пред законом, изједначио жене у проституцији и кориснике сексуалних услуга. У пракси ће се као и до сада санкционисати жене у уличној проституцији које своје услуге нуде на транспарентан начин. Прохибициони модел регулисања проституције који је на снази у Републици Хрватској и Републици Црној Гори жене у проституцији доводи у неравноправан положај у односу на мушкарце као најчешће кориснике сексуалних услуга. Корисници сексуалних услуга захваљујући овом законском решењу остају невидљиви, те сами закони посредно подржавају коришћење сексуалних услуга, с обзиром да за корисника нема бојазни да ће бити санкционисан. У односу на законска решења Шведске и Холандије, важећа законска решења у државама Балкана доприносе немоћи жена у проституцији. Законске измене првенствено треба да буду извршене у правцу декриминализације особа које се баве проституцијом, како би оне могле да се боре за одговарајуће законско регулисање свог положаја.

Обесправљене, обележене као особе девијантног понашања, жене у проституцији на просторима Балкана постају жртве организованих група које се баве трговином људима, жртве макроа и купаца сексуалних услуга. Двоструки стандарди, прекршајно кажњавање жена у проституцији, а непостојање одговорности купаца сексуалних услуга у Републици Црној Гори и Републици Хрватској, јасан је показатељ неравноправног положаја пред законом. Закон о јавном реду и миру Републике Србије који је ступио на снагу 2016. године и предлог Закона о прекршајима против јавног реда и мира Републике Хрватске препознају досадашњу законску неравноправност између пружаоца и корисника услуга проституције, али утисак је да се законодавци нису водили идејом за побољшање положаја жена у проституцији, већ идејом о сузбијању проституције као друштвено непожељне појаве.

Све док се не измене постојећи закони, жене у проституцији биће вишеструко дискримисане, а проституција озбиљан и неоправдано запостављен друштвени проблем на балканским просторима.

ЛИТЕРАТУРА / BIBLIOGRAPHY

Dutch Ministry of Foreign Affairs, (2012), Dutch Policy on Prostitution. Questions and Answers. –<<http://www.minbuza.nl/binaries/content/assets/minbuza/en/import/en/>

¹⁵Видети: WODC (2007), Prostitution in the Netherlands since the lifting of the brothel ban.

you_and_the_netherlands/about_the_netherlands/ethical_issues/faq-prostitutie-pdf—engels.pdf-2012.pdf>, [pristupljeno 15.09.2015.]

European Commission. The Act Prohibiting the Purchase of Sexual Services <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/content/nip/sweden_en#>, [приступљено 12.09.2015.]

Казнени закон Републике Хрватске. – <<http://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>>, [приступљено 05.09.2015.]

Кривични законик Црне Горе. „Службени лист Црне Горе”, бр. 70/2003.

Кривични законик Републике Србије. „Службени гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012 и 104/2013.

Предлог Закона о прекршајима против јавног реда и мира Републике Хрватске. – <www.sabor.hr/fgs.axd?id=21935>, [приступљено 05.09.2015.]

Стојаковић и Петровић. 2013: Стојаковић, Г., Петровић-Ранитовић, Т. Проституција у Србији: једно од могућих лица. Нови Сад: Удружење грађана „С.Т.Р.И.К.Е.

Swedish Government Report, (2010), Evaluation of the Prohibition of the Purchase of Sexual Services 199-2008, (SOU 2010:49). – <<http://www.government.se/articles/2011/03/evaluation-of-the-prohibition-of-the-purchase-of-sexual-services/>>, [приступљено 15.09.2015.]

WODC, (2007), Prostitution in the Netherlands since the lifting of the brothel ban. – <<https://english.wodc.nl/onderzoeksdatabse/1204e-engelse-vertaling-rapport-evaluatie-opheffing-bordeelverbod.aspx>>, [приступљено 05.09.2015.]

Закон о јавном реду и миру Црне Горе. „Службени лист Црне Горе”, бр. 64/2011.

Закон о јавном реду и миру. “Службени гласник РС”, бр. 6/2016.

Закон о прекршајима против јавног реда и мира Републике Хрватске – <<http://www.zakon.hr/z/279/Zakon-o-prekr%C5%A1ajima-protiv-javnog-reda-i-mira>>, [приступљено 15.09.2015.]